

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ДО ОХОРОНИ ПРАЦІ

*Мітюк Л. О., канд. техн. наук, доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського);
Денисова Н. М., канд. техн. наук, доц. (каф. ХТЕ, НУ Чернігівська політехніка)*

Анотація. У статті розглянуто динаміка зміни ставлення МОП до проблеми охорони праці, що є одним з важливих аспектів забезпечення безпеки та здоров'я працівників. Дане дослідження наводить загальний огляд проблеми і розгляд різних аспектів охорони праці в контексті змін гасла Всесвітнього дня охорони праці. Також розглянуті можливості та наповнення тематичних заходів з охорони праці на підприємствах.

Ключові слова: безпека праці, охорона праці, Міжнародна організація праці.

Abstract. The article examines the dynamics of changes in the ILO's attitude to the problem of occupational safety and health, which is one of the important aspects of ensuring the safety and health of workers. This study provides a general overview of the problem and consideration of various aspects of occupational safety in the context of changes in the slogan of the World Day for Safety and Health at Work. It also examines the possibilities and content of thematic measures on occupational safety at enterprises.

Keywords: occupational safety, occupational health and safety, International Labor Organization.

Вступ. Охорона праці – це не просто набір правил і вимог. Це фундаментальна складова безпечного, цивілізованого суспільства. Зміна ставлення до питань охорони праці впродовж останніх десятиліть стала помітним соціальним зрушенням як в Україні, так і в світі. «Безпечна й здорова праця – не привілея, а право кожного» [1]

Аналіз стану питання. Історично, за радянські часи охорона праці часто зводилась до формального виконання інструкцій. Законодавчі реформи, міжнародний досвід (стандарти ISO 45001[2]), вплив профспілок, ЗМІ та зростання обізнаності працівників є основними рушіями змін. Автоматизація та цифрові інструменти (сенсори, VR-тренажери) дозволяють знижувати ризики. McKinsey [3] оцінює, що автоматизація знижує кількість травмонебезпечних робіт на 15–25% у розвинених країнах. Освіта, психологічна безпека, цифровізація та економічна ефективність систем охорони праці формують нову культуру безпеки. За даними МОП, кожна гривня, вкладена в охорону праці, дає економічну віддачу в 2,2–4,8 рази.

Статистика МОП свідчить, що у 1990-х роках в Україні щороку фіксували понад 6 000 нещасних випадків на виробництві, з яких понад 500 – зі смертельними наслідками [1]. В Україні у 2023 році було зареєстровано 3 204 нещасних випадки, з яких 309 – смертельні [4]. Рівень травматизму в Україні за останні 30 років зазнавав коливань, зумовлених економічними, соціальними та

політичними факторами. Загальні тенденції та фактори, що впливали на рівень травматизму в країні:

- 1990-ті роки: економічна криза та зростання травматизму (після розпаду СРСР Україна зіткнулася з глибокою економічною кризою, що призвело до зниження рівня безпеки на виробництві та збільшення кількості нещасних випадків, а також недостатнє фінансування охорони праці та відсутність належного контролю сприяли зростанню виробничого травматизму);

- 2000-2010ті: стабілізація та поступове зниження травматизму (впровадження державних програм з охорони праці та підвищення обізнаності працівників сприяли покращенню ситуації);

- 2010-2020 роки: нові виклики та зміни (події 2014 року, включаючи анексію Криму та конфлікт на сході України, вплинули на загальну ситуацію в країні, зокрема на рівень травматизму в зонах конфлікту, а також рнеформи в системі охорони здоров'я та праці);

- 2020-2025 роки: пандемія та війна (пандемія COVID-19 внесла корективи в умови праці, зокрема в медичній сфері, де спостерігалось зростання професійного травматизму, а також повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році призвело до значного збільшення кількості травм серед цивільного населення та військових, а також ускладнило збір та аналіз статистичних даних).

Мета: аналіз та оцінка зміни ставлення в Україні та світі до охорони праці.

Методики, матеріали і результати досліджень. МОП визначила девіз Дня охорони праці у 2025 році: «Революційні підходи до здоров'я і безпеки: роль ШІ та цифровізації на роботі» [5]. Ця тема висвітлюватиме вплив новітніх технологій на безпеку та гігієну праці, зокрема:

- передові роботизовані системи;
- штучний інтелект (AI) і машинне навчання;
- екзоскелети;
- безпілотні літальні апарати (БПЛА);
- інтернет речей (IoT);
- віртуальну та доповнену реальність.

Незважаючи на повномасштабне російське вторгнення в Україну тисячі підприємств продовжують функціонувати, долаючи щоденні ризики та випробування. Організувати охорону праці в умовах воєнного стану – відповідальне та надскладне завдання. Тож 2023 рік пройшов під гаслом: «Безпечне та здорове робоче середовище – основний принцип та право на роботі» (A Safe and healthy working environment as a fundamental principle and right at work).

У 2022 році тема Дня ОП звучала так: «Формуємо разом позитивну культуру безпеки та здоров'я» (Act together to build a positive safety and health culture) [6].

Міжнародна організація праці вирішила присвятити Всесвітній день охорони праці 2021 стратегіям зміцнення національних систем безпеки та здоров'я на роботі (БЗР), посиленню життєстійкості та протидії нинішнім і

майбутнім кризам. Його гасло – «Передбачати, готуватися та реагувати на кризи – інвестуймо зараз у стійкі системи БЗР» (World Day for Safety and Health at Work 2021 – Anticipate, prepare and respond to the crisis – Invest in resilient OSH systems).

У 2020 році на девіз Дня охорони праці вплинуло поширення коронавірусної інфекції COVID-19: «Зупинимо пандемію: безпека і здоров'я на роботі можуть врятувати життя». До початку пандемії МОП планувала присвятити День ОП 2020 іншій проблемі – «Насильство і домагання у сфері праці» (*Violence and Harassment in the World of Work*). Однак зрештою тему Дня ОП було змінено.

Девіз Всесвітнього дня охорони праці у 2019 році – «Безпечне та здорове майбутнє праці». Вибір теми обумовлений викликами та змінами у сфері праці, які відбулися внаслідок розвитку технологій та під дією нових демографічних, глобалізаційних, кліматичних і інших чинників.

У 2018 році Всесвітній день охорони праці та Всесвітній день боротьби з дитячою працею припали на час проведення спільної кампанії з охорони праці молодих працівників та припинення використання дитячої праці. Отже, тема Всесвітнього дня охорони праці звучала так: «Захищене і здорове покоління».

Заходи до Всесвітнього дня охорони праці 2018 року були спрямовані на те, щоб показати надзвичайну важливість розв'язання проблем молодих працівників та покращення їх становища на роботі. На думку представників МОП, треба не лише сприяти належній зайнятості молоді, але й об'єднувати ці зусилля з боротьбою проти експлуатації дитячої праці на небезпечних видах робіт.

У 2017 році головною темою Всесвітнього дня охорони праці стала «Оптимізація збору та використання даних з охорони праці». Девіз 2016 року – «Стрес на робочому місці: колективний виклик».

В Україні сформовано Національний план спільних заходів щодо зниження рівня незадекларованої праці та виробничого травматизму та План заходів з відзначення Дня охорони праці, затверджені Міжвідомчою робочою групою [7].

Національний план визначає інформаційні та інспекційні заходи, які проводитиме Держпраці із залученням інших державних органів.

План заходів з відзначення Дня охорони праці передбачає низку заходів, спрямованих на привернення уваги та підвищення рівня обізнаності суспільства з питань охорони праці, зокрема – проведення онлайн-конкурсу «Мистецтво безпеки праці», інформаційних кампаній, масових заходів круглого столу тощо.

Держпраці закликає керівників підприємств проведення Тижня охорони праці, який може бути наповнений розглядом проблемних питань або корисною інформацією поданою в неформальному вигляді.

До заходів, які передбачаються до Дня охорони праці на підприємстві можна віднести:

- конкурс малюнку для сімей працівників «Охорона праці очима дітей»;
- спортивні змагання серед працівників;

- відвідування сімей працівників підприємства, які загинули на виробництві або отримали каліцтво;
- практичні заняття з безпеки праці на робочих місцях, де працівники зможуть отримати відповіді на проблемні питання, що виникають.

Висновки. Зміна ставлення суспільства до охорони праці – це важливий крок у бік гуманізації праці. «Життя людини – найвища цінність. І жоден прибуток не вартий втрати цього життя» [8].

Література

1. Закон України «Про охорону праці» (Відомості Верховної Ради України, 1992, № 49, ст. 668; із змінами). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
2. ISO 45001:2018 – Occupational health and safety management systems - Requirements with guidance for use. Міжнародна організація зі стандартизації. Режим доступу: <https://www.iso.org/iso-45001-occupational-health-and-safety.html>
3. McKinsey & Company. The future of work: Occupational safety and automation (2021). Режим доступу: <https://www.mckinsey.com>
4. Державна служба України з питань праці - Статистика та аналітичні звіти за 2021–2023 роки. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua>
5. Міжнародна організація праці (МОП). World Day for Safety and Health at Work 2023. Режим доступу: <https://www.ilo.org>
6. Європейське агентство з безпеки і гігієни праці (EU-OSHA) - Reports & statistics. Режим доступу: <https://osha.europa.eu>
7. Національна доповідь про стан охорони праці в Україні за 2022 рік / Держпраці. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/documentation/national-reports>
8. Міністерство економіки України. Інформація про трудові відносини та безпеку праці. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua>